

Голові спеціалізованої
вченої ради Д 35.222.01
Інституту українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України,
член-кореспонденту НАН України,
доктору історичних наук,
професору Соляру І. Я.
вул. Козельницька, 4, м. Львів

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора історичних наук, професора,
професора кафедри історії України Рівненського державного
гуманітарного університету ДАВИДЮК Руслани Петрівни
на дисертацію Т. В. БОРТНІК «Партія «Селянський союз» в
суспільно-політичному житті Західної України в 1920-х рр.»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
зі спеціальності 07.00.01 – історія України**

Актуальність теми дисертації.

У міжвоєнний період важливим чинником суспільно-політичного життя Західної України виступали українські політичні партії, а політична консолідація і парламентаризм слугували важелями впливу на державну політику. Вагомою подією для українців було утворення «Селянського союзу». Солідаризуємось із думкою Тетяни Бортнік, що це був «цікавий політичний феномен середини 1920-х рр., а не просто «попередник «Сельробу», як його зображували в радянській історіографії» (с. 17). Відтак, аналіз діяльності цієї партії у Другій Речі Посполитій є важливим для розуміння особливостей модернізації політичного мислення та формування ідейної платформи українського політичного руху у першій третині ХХ ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в рамках науково-дослідної роботи відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України «Міжнаціональні відносини в Україні XIX – початку XXI ст. Західні землі» (державний реєстраційний номер 0109U004083), а також міжвіддільської науково-дослідної роботи Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України «Українська Парламентська Репрезентація у сеймі та сенаті Другої Речі Посполитої: засади функціонування, персоніфікація діяльності (1922–1939)» (державний реєстраційний номер 0120U102425).

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів.

Самостійність та оригінальність виконаного Т. В. Бортнік дисертаційного дослідження не викликає сумнівів – дисертантка продемонструвала вміння ставити наукові завдання та самостійно шукати шляхи їх вирішення.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів.

Аналіз представленої дисертації та публікацій здобувачки наукового ступеня дозволяє зробити висновок про те, що отримані наукові результати є достовірними та обґрунтованими, адже опираються на широку джерельну базу – архівні документи, матеріали періодичної преси, партійні документи, спогади. Отримані висновки є науково виваженими та пройшли належну апробацію. Дисертантка позиціонувала себе самостійною, зрілою дослідницею, що обґрунтовує власні думки, робить логічні висновки і розуміє практичне значення досліджень діяльності українських політичних партій в історичній ретроспективі.

Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру.

У дисертаційній роботі Тетяни Володимирівни Бортнік здійснено комплексний аналіз діяльності партії «Селянський союз» у контексті суспільно-політичних процесів 1920-х рр. У науковому дослідженні уперше в українській історіографії:

– охарактеризовано утворення партії «Селянський союз» в нових політичних умовах на Холмщині, Підляшші, Волині та Поліссі на початку 1920-х рр.;

– відтворено цілісну панораму формування організаційних засад та програмних принципів «Селянського союзу» в середині 1920-х рр.;

– комплексно проаналізовано парламентську діяльність представників «Селянського союзу» у сеймі та сенаті Другої Речі Посполитої першого скликання (с. 19).

Повнота викладення основних результатів дисертації у наукових фахових виданнях.

Здобувачкою опубліковано 5 наукових праць, із них: 1 стаття у виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі Web of Science; 4 статті у виданнях, які віднесені МОН України до категорії «Б» відповідно Переліку наукових фахових видань України.

Науково-практичне значення одержаних результатів.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що матеріали і висновки дисертації можуть бути використані у науково-дослідницькій сфері (при підготовці фундаментальних праць з історії України), навчальній (у процесі розробки і викладання нормативних та спеціальних курсів у закладах вищої освіти), а також практично-політичній роботі (для діяльності політичних партій, що сповідують національно-демократичну ідеологію). Зібраний фактологічний матеріал, науково-теоретичні узагальнення можуть слугувати для подальшого поглибленого аналізу суміжної проблематики.

Оцінка змісту завершеності та оформлення дисертації.

Текст дисертації Т. В. Бортнік оформлений згідно чинних вимог МОН України, її зміст та структура застережень не викликають, виклад основного матеріалу та висновки логічні і послідовні.

У вступі фахово сформульовані всі необхідні складники: актуальність, наукова новизна, об'єкт, предмет, мета та завдання роботи, обґрунтовано

хронологічні межі дослідження, описано його методологічний апарат, окреслено практичне значення та апробацію результатів дисертації.

У першому розділі *«Історіографія, джерельна база, методологія»* проаналізовано історію вивчення проблеми та використану джерельну базу, охарактеризовано застосовані методи та понятійний апарат. Аналізуючи історіографію проблеми, дослідниця поділила її на три групи згідно хронологічного критерію: видану в міжвоєнний час, у радянський період та напрацювання сучасної історіографії після проголошення незалежності України. За подібним принципом авторка поділила зарубіжну історіографію, переважно польську. На жаль, поза аналізом дисертантки залишились праці білоруського дослідника, який зазнав переслідувань від режиму Лукашенка, Віктора Місіюка про розвиток українського національного руху на Поліссі. Варто було б згадати праці українських вчених Володимира Міська, Олега Разиграєва, Віталія Виздрика, Руслани Давидюк, Ореста Красівського.

Вагомим позитивом роботи є залучення до наукового обігу значної кількості різнопланових джерел. Основу неопублікованих джерел становлять матеріали українських та польських архівів. Серед них: Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки (6 справ), Центральний державний історичний архів України у м. Львові (10 справ), Державний архів Львівської області (2 справи), Державний (воєводський) архів у Любліні (Archiwum Państwowe w Lublinie) (12 справ), Архів актів нових у Варшаві (Archiwum Akt Nowych) (6 справ). Водночас, з огляду на поставлену проблему, варто було б скористатися державними архівами Волинської, Рівненської, Тернопільської області, які містять чимало документів про формування та діяльність «Сельсоюзу» у Волинському воєводстві.

Позитивно, що дисертантка у своєму дослідженні відвела належне місце матеріалам відділу рукописів Національної бібліотеки Польщі (Biblioteka Narodowa w Warszawie), стенограмам засідань польського парламенту, а також спогадам, міжвоєнній періодиці та опублікованим збірникам документів різного часу.

Вважаємо, що джерельну базу дослідження склали різні за видовою належністю та інформативним потенціалом документи, які є достатньо повними та репрезентативними для висвітлення поставлених завдань.

Добре, що здобувачка в окремому параграфі висвітлила теоретико-методологічні засади дослідження, пояснила використання загальнонаукових, спеціально-наукових та конкретно-наукових методів, визначила ключові поняття та терміни.

У другому розділі *«Суспільно-політичні процеси в західній Волині, Холмищині та Підляшші на початку 1920-х рр.»* охарактеризовано перебіг суспільно-політичних процесів у регіоні, що передували виникненню «Селянського союзу». Авторка доречно згадала про започаткування часопису «Наше життя», організацію «Рідна хата» у Холмі, українського педагогічного товариства та ін., обґрунтувавши таким чином висновок про активізацію українського життя.

Цілком логічно дослідниця пов'язала парламентські вибори 1922 р. на тих українських територіях, де вони не бойкотувались, із формуванням політичної палітри регіону: від появи Блоку національних меншин до Української парламентарної репрезентації, що досить швидко розділилась за різними ідейними напрямками (2. 2).

Третій розділ дисертації *«Утворення та діяльність партії «Селянський союз» в середині 1920-х рр.»* присвячений формуванню програмових засад і характеристиці напрямків роботи «Сельсоюзу». Доведено, що ідея заснування партії виникла у середовищі українських послів та була реалізована у серпні 1924 р., а партійна газета «Наше життя» опублікувала програму та статут партії, яку очолив Павло Васильчук.

Комплексний аналіз, співставлення та критичне осмислення джерельної бази, дозволили авторці простежити завдання, які ставили перед собою діячі партії, та з'ясувати методи їх досягнення. Ключовими напрямками діяльності «сельсоюзників» стали вимоги соціального характеру, а також національні домагання запровадження української мови навчання та діловодства,

українського шкільництва, відновлення закритих раніше православних храмів, проведення вигідної для українського селянства земельної реформи та ін. (с. 110-112). Проаналізувавши Статут «Сельсоюзу» (с. 113-115), здобувачка пояснює, що він складався із сільських, окружних комітетів та Центрального комітету, а джерелами грошового фонду були внески, податки, доходи від підприємств та ін. Дослідниця чітко обґрунтовує причини, з яких вже до осені 1924 р. партія стала найпопулярнішим українським рухом, а через два роки, станом на 10 жовтня 1926 р., нараховувала 14 окружних та 233 районних комітети.

В окремому підрозділі (3.2) Тетяна Володимирівна простежила парламентську діяльність «Сельсоюзу», не обійшла увагою переслідування українських послів сельсоюзівців. Дослідниця доречно зауважила, що партія відмежовувалась від польських лівих організацій, які вважалися конкурентами за голоси селян.

Четвертий розділ *«Розколи в партії в другій половині 1920-х років»* відображає розвиток контактів «сельсоюзників» з іншими тодішніми партіями та внутрішні трансформації організації.

Цікавою, на нашу думку, є простежена Тетяною Бортнік опція внутрішньопартійної дискусії щодо пріоритетності національних чи соціальних гасел у діяльності «Сельсоюзу», а також спроби діалогу щодо розробки спільної платформи політичних сил схожого ідейного формату, включно із галицькими та еміграційними. Авторка підсумовує, що оскільки вихідні позиції партій буди різними, а почасти й протилежними, то створення єдиної української платформи виявилось справою нездійсненою. Натомість частина «сельсоюзників» поступово потрапила під вплив КПЗУ, а у 1926 р., за «курування радянської сторони» Сельсоюз, об'єднавшись із партією «Народна воля», створили в Українське селянсько-робітничє соціалістичне об'єднання «Сельроб». Авторка, посилаючись на джерела, пояснює подальшу трансформацію нової партії, її розкол та боротьбу за впливи на українське селянство (с. 177-182).

Вважаємо за позитив, що здобувачка в окремому параграфі (4.2) проаналізувала боротьбу діячів колишнього «Сельсоюзу» за посольські мандати на виборах 1928 р., висвітлила спроби консолідації з іншими політичними силами та результати виборів для українських політичних сил. У 1930-х роках, як слушно зауважує авторка, ситуація у Польщі змінюється, що призводить до радикалізації настроїв населення Західної України та появи нових політичних сил.

Загальний обсяг дисертації складає 237 с., обсяг основної частини тексту – 209 с. Список використаних джерел нараховує 332 позиції.

Загалом, дисертація Т. В. Бортнік «Партія «Селянський союз» в суспільно-політичному житті Західної України в 1920-х рр.» є завершеною, самостійною науковою працею, що цілком розкриває поставлену мету і завдання, має наукову новизну та знайде в подальшому широке практичне застосування.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Не ставлячи під сумнів високий науковий рівень дисертації, визнаючи ґрунтовність проведеного Т. В. Бортнік дослідження, хотіла б висловити декілька зауважень та побажань:

1) думаю, що було б цікаво простежити взаємини/поборення «Сельсоюзу» з «угодівськими» партіями на Волині, зокрема Українською народною партією (соціалістів-самостійників), очолюваною В. Оскілкою та Партією українського народного єднання на чолі з І. Горемикою-Крупчинським, а також звернути більшу увагу на ставлення польської влади до українських політичних партій у 1920-х рр.

2) варто було б проаналізувати вплив «Сельсоюзу» на діяльність «Просвіт», адже сельсоюзівці впливали на діяльність цього товариства на Волині. Для прикладу, «Дубенську Просвіту» очолив Максим Чучмай, «Володимирську Просвіту» – Сергій Назарук, «Горохівську Просвіту» – Андрій Братунь, а Сергій Козицький був активістом «Острозької Просвіти».

3) вартувало б детальніше висвітлити технологію розколу комуністичними силами партії «Селянський союз» у середині 1920-х рр.

4) зауважу на правильності вживання існуючої на той час назви: місто Володимир, а не Володимир-Волинський, а також на українському прочитанні прізвища послів братів – Васильчук, а не польському – Васиньчук.

5) подекуди робота перевантажена фактологічним матеріалом, прізвищами, які потребували б чіткішої ідентифікації (с. 77, 191, 196).

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Т.В. Бортнік «Партія «Селянський союз» в суспільно-політичному житті Західної України в 1920-х рр.» є цілісною завершеною науковою роботою, підготовленою авторкою самостійно. Дослідницею сформульовано нові науково обґрунтовані висновки та пропозиції, що мають суттєве значення для сучасної історичної науки. Вивчення дисертації засвідчує загальну відповідність існуючим вимогам МОН України, насамперед, Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р., а також паспорту спеціальності 07.00.01 – історія України. Здобувачка – Бортнік Тетяна Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент

професор кафедри історії України

Рівненського державного

гуманітарного університету,

доктор історичних наук, професор

Руслана ДАВИДЮК

20 травня 2025 р.

